

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern mäter, med hjälp av olika frågor, hur småföretagarna uppfattar det ekonomiska läget idag och inom den närmaste framtiden. Barometern omfattar företag med 1–49 anställda och baseras på telefonintervjuer som genomfördes av Sifo under oktober månad 2001.

Samtliga barometrar och bilagor kan hämtas hem från respektive organisations hemsida på Internet.

FöreningsSparbanken

Postadress: 105 34 Stockholm
Telefon: 08-585 900 00
Telefax: 08-585 910 26
Internet: www.foreningssparbanken.se

Företagarnas Riksorganisation

Postadress: 106 67 Stockholm
Telefon: 08-406 17 00
Telefax: 08-24 55 26
Internet: www.fr.se

SMÅ FÖRETAGS BAROMETERN

En rikstäckande undersökning om
småföretagarnas uppfattningar
och förväntningar om konjunkturen

Hösten 2001

FöreningsSparbanken
och samverkande sparbanker

FÖRETAGARNA
FÖRETAGARNAS RIKSORGANISATION

Småföretagsbarometern

Småföretagsbarometern är i första hand en konjunkturenkät som redovisar hur Sveriges småföretag uppfattar det ekonomiska läget i dag och under den närmaste framtiden. Underlaget för barometern utgörs av intervjuer med småföretag. Därmed är det företagarnas egna uppfattningar om konjunkturläget som kommer till uttryck i redovisade index för konjunkturen.

Undersökningen, som genomförs för sjuttonde året, omfattar denna gång 4 707 företag inom det privata näringslivet med 1–49 anställda.

Den läsare som är intresserad av undersökningsmetodik och OH-bilder kan hämta hem det materialet från respektive organisations hemsida. Där kommer även de länsvisa barometrarna att publiceras den 4 december.

Småföretagsbarometern produceras i samverkan mellan FöreningsSparbanken och Företagarnas Riksorganisation. Vid genomförande av intervjuerna har Sifo medverkat. Det är vår förhoppning att Småföretagsbarometern på ett positivt sätt ska bidra till kunskapen om de små företagens betydelse för tillväxt och ökad sysselsättning i den svenska ekonomin.

FöreningsSparbanken

Företagarnas Riksorganisation

Sammanfattning

- En sämre internationell konjunktur och en svagare inhemsk efterfrågan har lett till en ytterligare försvagning i småföretagskonjunkturen under 2001. Småföretagsbarometerns konjunkturindikator, summan av netttotalen i orderingång, omsättning och sysselsättning, sjönk från 114 i våras till 71. Det är den lägsta nivån sedan hösten 1998. (Ju högre index desto starkare konjunktur).
- Småföretagen räknar med ett svagt tillväxtår även 2002. Men någon djupare lågkonjunktur förutses inte. Företagen bedömer att årets nedgång i konjunkturen inte blir lika omfattande under nästa år. 58 procent av småföretagen har alltså goda utsikter att expandera.
- Konjunkturrisiker på nedåtsidan kvarstår. Risken för besvikelser finns framför allt om den internationella konjunkturbedgången fördjupas eller blir mer utdragen. Samtidigt finns det risk för att företagen underskattar nedgången i konjunkturen. Flera prognosmissar har gjorts särskilt under 1991/92, men även under 1996 och 1998.
- Konjunkturbedgången sprider sig nu till fler branscher. Stämningläget bland tjänsteföretagen har försämrats påtagligt under 2001. Tjänsteföretag och elektronikföretag är dock mer optimistiska om nästa år än företag i andra branscher.
- Nyanställningsbehovet minskar bland landets småföretag men det är förhållandevis få företag som planerar att minska antalet anställda, 13 procent av småföretagen. Istället räknar två av tre företag med att kunna behålla nuvarande arbetsstyrka under det närmaste året. Med tanke på småföretagens svar om lägre lönsamhet är det en optimistisk bedömning.
- Arbetskraftsbristen har minskat påtagligt under 2001 i kölvattnet av en svagare konjunktur. Vart femte företag anger arbetskraftsbrist som största tillväxthindret jämfört med 28 procent i våras och 30 procent för ett år sedan. Branschen uppdragsverksamhet som haft hög arbetskraftsbrist under flera år uppger svag efterfrågan som det största tillväxthindret.

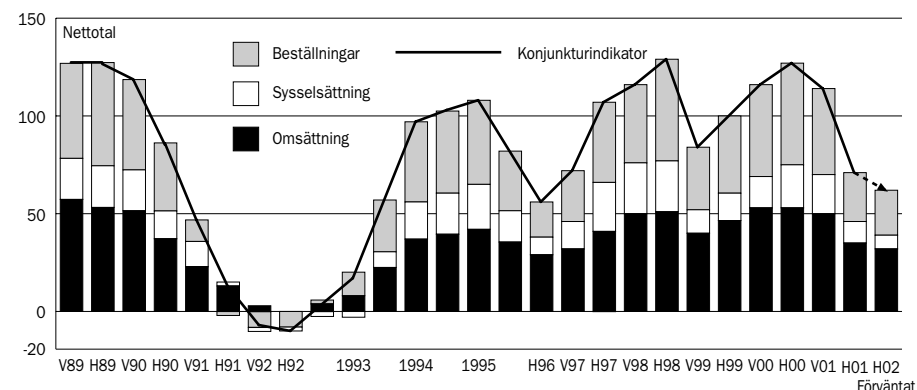
Konjunkturbilden för småföretagen

Konjunkturrisiker på nedåtsidan kvarstår

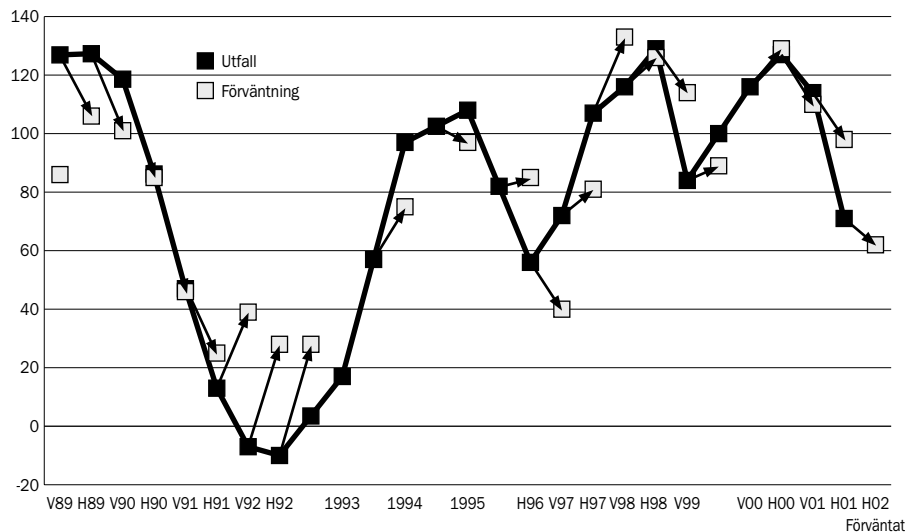
Den globala konjunkturbedgången och en ökad osäkerhet efter terrorattackerna i september har påverkat svensk ekonomi och även landets småföretagare, 1–49 anställda. Småföretagskonjunkturen som redan i våras visade tecken på avmattning har försvagats ytterligare i höstens oktobermätning. Konjunkturindikatorn som är summan av netttotalen i beställningar, omsättning och sysselsättning sjönk till 71 jämfört med 114 i årets vårundersökning. (Ju högre index desto starkare konjunktur.) Det är den största nedgången sedan hösten 1998 som även då påverkades av en svagare internationell konjunktur i kölvattnet av Asien- och Rysslandskrisen. Det är framför allt de mindre exportberoende företagen som påverkats negativt av en försämrad global konjunktur.

Småföretagen räknar med att även 2002 blir ett svagt konjunkturår. Konjunkturindikatorn väntas sjunka ytterligare. Det innebär att trenden med ett minskat antal företag som förutser en ökad ekonomisk aktivitet fortsätter. Men någon djupare lågkonjunktur som i början av 1990-talet, då netttotalen låg nära eller under noll, förutses dock inte. Småföretagen bedömer att årets nedgång i konjunkturen inte kommer att bli lika påtaglig under de kommande tolv månader-

Konjunkturindikatorn för samtliga företag

Konjunkturindikatorn, utfall och förväntning

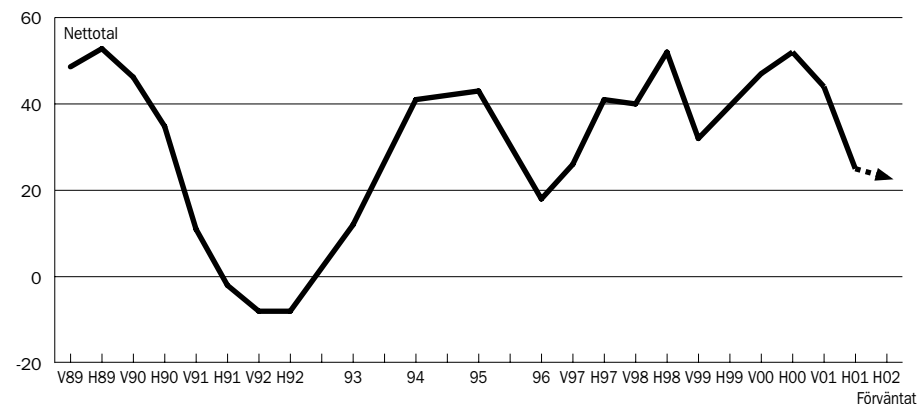
na. Risken för besvikelser finns framför allt om konjunkturedgången fördjupas. Men också av att småföretagens framtidsplaner historiskt sett ofta underskattat styrkan vid konjunkturedgångar. De största prognosavvikelserna har gjorts under de djupa lågkonjunkturåren 1991/92. Men även 1996 och 1998 blev utfallet klart sämre än vad småföretagen räknade med.

Det försämrade ekonomiska läget och en ökad osäkerhet om konjunkturen är sannolikt den främsta förklaringen till att fler företag ser mindre positivt på företagsklimatet än i våras. Knappt vart fjärde företag bedömer att företagsklimatet är bra eller mycket bra jämfört med 35 procent i våras.

Ingen vändning i orderingen

Orderingen är bland de tidigaste konjunktursignalerna men är ofta svår att prognostisera. Småföretagens orderläge har påverkats negativt av den globala konjunkturavmattningen men också av en lägre inhemsk efterfrågan. Det är andra mätningen i rad som företagets ordergång vänder nedåt. Trots detta är det en övervikt av företag som alltjämt uppvisar en ökad ordergång även om andelen har minskat till 44 procent i oktober jämfört med 55 procent i vå-

Beställningar, samtliga företag

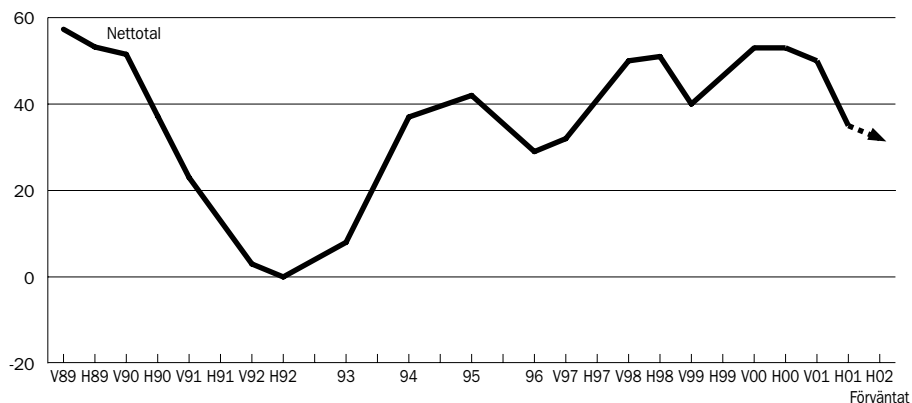
ras. Företag med minskad ordergång är fortfarande i minoritet, 19 procent av företagen. Sammantaget sjönk nettotalet från 44 till 25. Det är framför allt bland de exportinriktade företagen som en påtaglig försvagning i orderingen sker. Vart fjärde företag uppger att orderingen har minskat. Även hemmamarknadsföretagen uppvisar en svagare utveckling om än inte lika kraftig.

Småföretagen räknar med en svag ordergång även under nästa år. Förväntningarna pekar dock på att årets kraftiga avmattning inte kommer att fortsätta under 2002. Färre företag räknar med minskade order, 12 procent, samtidigt som en övervikt av företag räknar med en oförändrad ordergång om ett år. Det tyder på en relativt ljus omvärldsbild. Andelen företag som förutser en ökad ordergång krymper till drygt vart tredje företag. Men risken för bakslag finns om konjunkturen försvagas mer än förväntat.

Avtagande omsättningstillväxt

En svagare ordergång leder till att företagets omsättningstillväxt minskar. Effekterna kan dröja delvis på grund av lagerkorrigeringar som tillfälligt kan upprätthålla företagets omsättning. I höstmätningen var det mer än vart annat företag som uppvisade en ökning vilket är relativt högt med hänsyn till den sämre orderingen. Jämfört med i våras är det en minskning, då två av tre företag redovisade en ökad omsättning. Konsekvensen av en svagare ordergång väntas leda till en ytterligare försvagning i småföretagens omsättning

Omsättning, samtliga företag

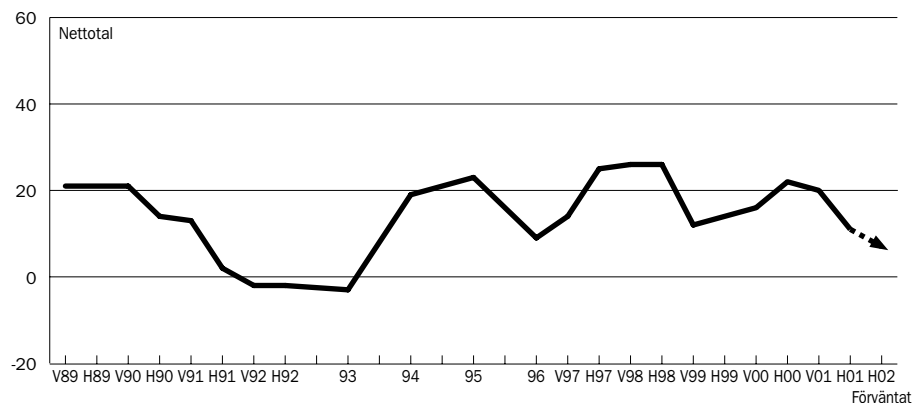

under de kommande tolv månaderna. Andelen företag som räknar med ökad omsättning om ett år sjunker till 45 procent. Förhållandevis få företag, 13 procent, förutser en minskad omsättning trots osäkra konjunkturutsikter.

Sysselsättningsuppgången är bruten

Småföretagens nyanställningsbehov har minskat under hösten. Redan i vårmätningen förutspåddes en nedgång i sysselsättningen som har förstärkts under höstmånaderna. Färre antal företag har ökat antalet nyanställningar samtidigt som personalnedskärningarna har ökat. Det är främst bland de minsta företagen, färre än fem anställ-

Sysselsättning, samtliga företag

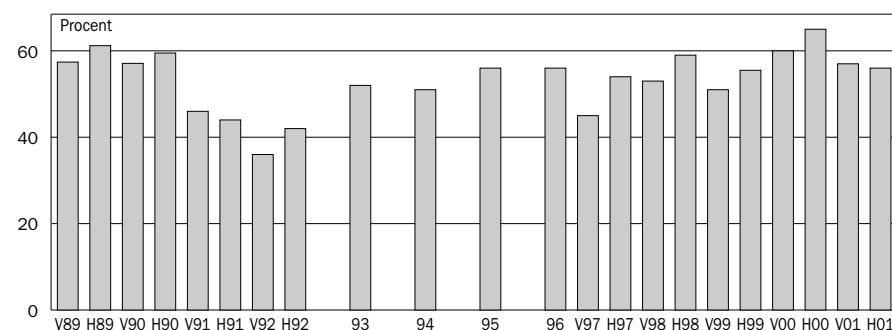
da, som sysselsättningen varit mest restriktiv. Samtliga branscher redovisar en sämre sysselsättningsutveckling jämfört med i våras. Den största förändringen sker bland tjänsteföretagen där nettotalet sjunkit från 30 till 17, dvs. mer än en halvering. Företag inom uppdrag-sverksamhet som svarat för en allt större del av den svenska sysselsättningsstillväxten de senaste åren uppvisar en betydande uppbromsning.

Arbetsmarknaden kommer att vara svag även nästa år vilket även framkommer i småföretagens sysselsättningsplaner. En vikande lönsamhet och svag orderingång håller tillbaka företagens möjligheter att nyanställa. Nettotalet för sysselsättningen sjunker därför till låga 7 vilket är det lägsta värdet sedan 1993. Trots detta är det relativt få företag, 13 procent, som planerar att avskeda personal de kommande tolv månaderna. Hela två av tre företag räknar med att kunna bibehålla nuvarande personalstyrka vilket förefaller vara optimistiskt med tanke på en allt mer pressad lönsamhet. De senaste årens tilltagande arbetskraftsbrist kan sannolikt vara en förklaring till att företagen begränsar sysselsättningsminskningen inför den annalkande konjunkturuppgången. Risken för en sämre sysselsättningsutveckling ökar dock om vändningen i konjunkturen låter vänta på sig.

Svag konjunktur minskar resursutnyttjandet

Konjunkturedgången har lett till att användningen av arbetskraft och maskiner avtagit under de senaste tolv månaderna. Kapacitetsutnyttjandet är dock fortsatt högt med 56 procent av företagen som

Andelen företag som arbetar för fullt

arbetar för fullt. Det är endast en procentenhet lägre än i våras, men i förhållande till samma tidpunkt i fjol har andelen minskat. Då uppmättes den högsta nivån i kapacitetsutnyttjandet sedan i slutet av 1980-talet med motsvarande två av tre företag som nått kapacitetstaket.

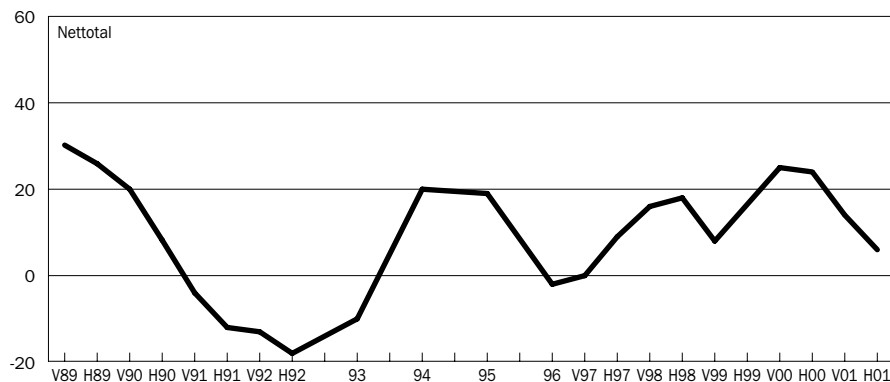
Att aktiviteten dämpats avspeglas i en lägre arbetskraftsbrist. I vårens undersökning uppgick den till 28 procent men har nu minskat till vart femte företag. Arbetsbelastningen som mattades redan i våras är oförändrad och vart fjärde tjänste- och varuförmedlande företag uppger att de arbetar fler timmar per anställd. Bland de varuproducerande företagen är det knappt vart femte företag som ökat arbetstidsuttaget per anställd.

Med undantag av elektronikindustrin och byggindustrin har majoriteten av delbranscherna nu ett lägre kapacitetsutnyttjande än vad de hade i våras. Resursutnyttjandet har ökat med 15 procentenheter inom elektronikindustrin men trots det är det bara hälften av dessa företag som arbetar för fullt. Däremot börjar resursutnyttjande bli kritiskt inom byggindustrin där åtta av tio företag uppger att de nått kapacitetstaket, en ökning med sju procentenheter.

Lägre lönsamhet

En svagare efterfrågan och en lägre omsättningsökning har pressat ned företagens lönsamhet till lägre nivåer. Krympande vinstmarginaler ökar sannolikt behovet av ytterligare rationaliseringsåtgärder. An-

Lönsamhet, samtliga företag

delen företag med försämrad lönsamhet har ökat till närmare 30 procent i höstmätningen, vilket bidrog till att nettotalet sjönk till låga 6 jämfört med 14 i våras. Bland de exportriktade företagen är det till och med en övervikt av företag som redovisar en minskad lönsamhet. Partihandel och tillverkningsindustrin har haft en sämre lönsamhetsutveckling än övriga branscher. Inom detalj- och sällanköpshandeln har en stabilisering ägt rum jämfört med i våras då majoriteten av företagen hade en negativ lönsamhetsutveckling.

Hälften av företagen räknar med stigande försäljningspriser

Hälften av småföretagen räknar med att höja sina försäljningspriser under det närmaste året. Det är nära tio procentenheter fler jämfört med vårens Småföretagsbarometer. Endast sju procent av företagen räknar med att sänka sina priser. Storleken på de förväntade prishöjningarna torde dock vara relativt begränsade på grund av den såväl vikande efterfrågan som den ökade konkurrensen.

Det är främst de varuförmedlande företagen som räknar med att kunna höja sina försäljningspriser, två av tre företag. Företagen inom elektronikindustrin och uppdragsverksamhet är mer försiktiga i sina utsikter med 29 respektive 33 procent som tror sig kunna höja priserna. Inom elektronikindustrin räknar även vart femte företag med att tvingas sänka sina försäljningspriser.

Kronkursens betydelse på företagets prissättning

Den långvariga kronförsvagningen under 2001 har ökat intresset för hur företagets prissättning kommer att påverkas. Svängningar i kronkursen har betydelse på småföretagens försäljningspriser, men med varierande grad mellan olika branscher. 42 procent av företagen anser att kronfluktuationer har mycket stor eller ganska stor betydelse på företagets prissättning. Bland handelsföretagen – parti- och detaljhandelsföretag – är detta än tydligare, 62 procent av företagen. Det är också här som en större andel företag planerar att höja priserna. Även elektronikföretag och exportföretagens priser påverkas mer än det genomsnittliga företaget vid växelkurssvängningar. Karakteristiskt för dessa nämnda branscher är den högre utlandsexponeringen. Bland tjänsteföretagen gäller motsatsen. Fyra av tio företag bedömer att kronkursen inte har någon betydelse på företagets prissättning.

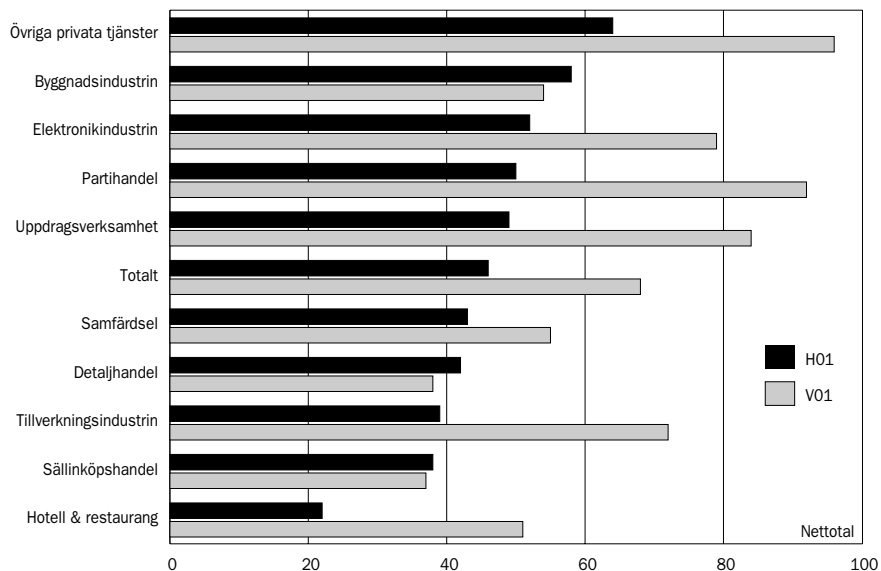
Kronförsvagningens betydelse på företagets försäljningspriser? Andel företag

	Totalt	Varu- prod.	Varu- förm.	Tjänste- företag	Export- företag
Mycket stor betydelse	15	13	26	4	19
Ganska stor betydelse	27	32	36	13	30
Liten betydelse	34	41	27	39	31
Ingen betydelse	22	12	11	43	19
Tveksam	1	2	1	1	1

Konjunkturläget i olika branscher

Den starka småföretagskonjunkturen under år 2000 har nu kraftigt försämrats och ersatts av en bred nedgång. Nedgången har varit kraftigast bland företagen inom tjänstesektorn men även betydande i de två övriga huvudsektorerna i barometerundersökningen, dvs. den varuproducerande och den varuförmedlande sektorn.

Konjunkturläget i olika branscher

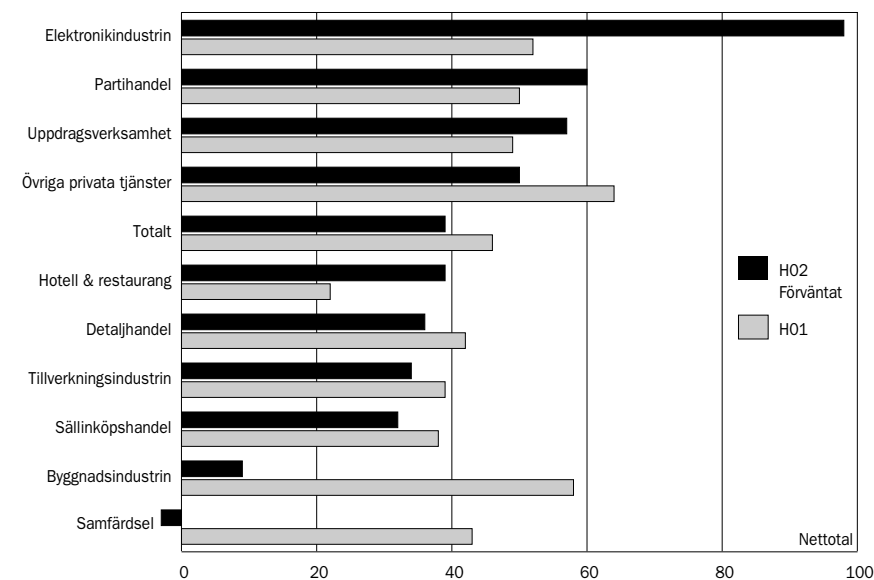
Anm. I denna jämförelse finns endast nettotalen för sysselsättning och omsättning för den senaste tolv månadersperioden medtagna, eftersom nettotal för beställningar ej finns för de varuförmedlande företagen (parti-, detalj- och sällanköpshandel samt samfärdsel och hotell & restaurang).

Den kraftiga konjunkturförsvagningen präglar i stort sett samtliga delbranscher med undantag av byggindustrin och detalj- och sällanköpshandeln. Företagen i dessa tre branscher har haft en något bättre utveckling jämfört med i våras, men bromsade då in mer än övriga.

Konjunkturen är starkast bland småföretagen inom övriga privata tjänster, byggindustrin och elektronikindustrin. Svagast konjunkturuppfattning återfinns bland företagen inom hotell och restaurang, sällanköpshandel och tillverkningsindustrin.

Jämfört med vårens undersökning har företagen inom partihandeln, uppdragsverksamhet, tillverkningsindustrin, övriga privata tjänster samt hotell och restaurang haft en betydande tillbakagång. Bland företagen inom uppdragsverksamhet har samtliga delar i indikatorn halverats (summan av nettotalen för beställningar, omsättning och

Det förväntade konjunkturläget i olika branscher

Anm. I denna jämförelse finns endast nettotalen för sysselsättning och omsättning för den senaste tolv månadersperioden medtagna, eftersom nettotal för beställningar ej finns för de varuförmedlande företagen (parti-, detalj- och sällanköpshandel samt samfärdsel och hotell & restaurang).

sysselsättning) vilket ger ett fall i konjunkturindikatorn från 133 till 68. Det dämpade efterfrågeläget har minskat den senaste tidens stora nyanställningsbehov inom branschen.

Den svaga världskonjunkturen förväntas sätta stora spår i småföretagskonjunkturen även under 2002. Framtidsförväntningarna är fortsatt nedjusterade i majoriteten av delbranscherna. Pessimismen är mest utbredd inom byggindustrin och samfärdslösning som tycks gå ett dystert år till mötes. Samtidigt avviker företagen inom elektronikindustrin i positiv riktning med uppskrivade förväntningar om en stark återhämtning den kommande tolv månadersperioden. Även företagen inom partihandel och uppdragsverksamheten räknar med en stabilisering av konjunkturläget med en uppbromsning av den negativa trenden.

Tillväxthinder

Nedtonade expansionsutsikter

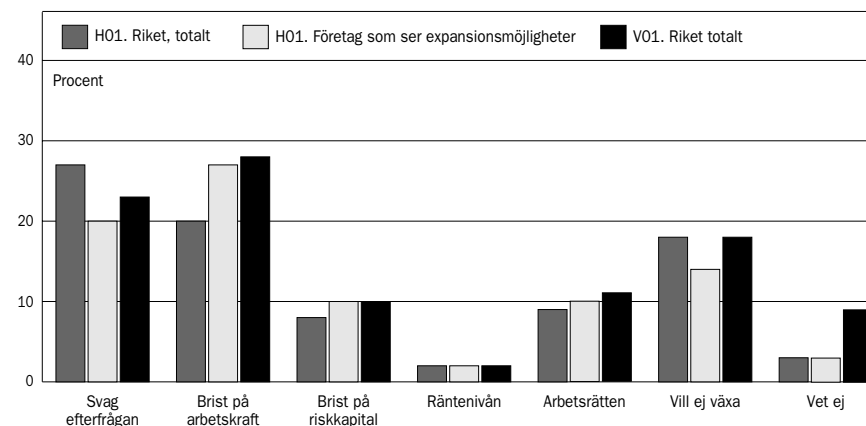
Trots en allt mer dämpad ekonomisk aktivitet i världen ser företagen relativt ljus på möjligheterna att växa. I höstens undersökning ser 58 procent av företagen goda expansionsutsikter, en minskning med nio procentenheter jämfört med i våras.

Mest positiva är företagen inom elektronikindustrin där sju av tio ser goda expansionsmöjligheter. Det beror sannolikt på att företagen räknar med en snabb återhämtning av innevarande nedgång. Därefter följer företagen inom partihandel och tillverkningsindustrin där knappt två av tre företag ser goda tillväxtmöjligheter.

I höstens undersökning är företagen inom samfärdslösning och hotell & restaurang mest försiktiga i sina expansionsutsikter. Bland dessa företag ser 46 respektive 49 procent goda möjligheter att expandera jämfört med 54 och 63 procent i vårens undersökning.

En svagare konjunktur bland tjänsteföretagen avspeglas i nedtonade expansionsutsikter. I vårens undersökning såg 77 procent av företagen inom uppdragsverksamhet goda expansionsmöjligheter jämfört med 61 procent i höstens undersökning. Motsvarande andel har minskat från 69 procent till 57 procent bland företagen inom övriga privata tjänster.

De viktigaste tillväxthindren mot en ökad expansion

Arbetskraftsbristen minskar till följd av en svagare efterfrågan

Den starka efterfrågan under de senaste åren bidrog till att allt fler resurser i ekonomin togs i anspråk. Fler småföretagare än i tidigare års undersökningar rapporterade därför om olika utbudsrestriktioner som betydande tillväxthinder. Förra hösten hade så många som en tredjedel av företagen brist på arbetskraft.

I spåret av det försvagade konjunkturläget har andelen företag som upplever en svag efterfrågan som det största tillväxthindret ökat. Svag efterfrågan upplevs som det främsta tillväxthindret hos 27 procent av företagen. Vart femte företag upplever att de hindras av arbetskraftsbrist och det är en minskning med åtta procentenheter jämfört med vårens Småföretagsbarometer. Knappt vart femte företag uppger att de inte vill växa.

Svag efterfrågan ses som det främsta tillväxthindret inom alla delbranscher utom i byggindustrin och övriga privata tjänster. Störst hinder är det för företagen inom handeln och elektronikindustrin där nära en tredjedel av företagen upplever svag efterfrågan som besvärande. Bland företagen inom uppdragsverksamhet har motsvarande andel fördubblats, från 14 procent till 29 procent.

Bristen på arbetskraft har minskat rejält sedan i våras. Bland företagen inom byggindustrin är den dock fortfarande stor och utgör det främsta hindret för fyra av tio företag. Bland företagen inom uppdragsverksamhet har arbetskraftsbristen halverats, från 40 till 20 procent. Och bland elektronikföretagen har den minskat från 39 till 21 procent.

En intressant förändring jämfört med i vårens undersökning är att andelen företag inom elektronikindustrin som upplever arbetsrätten som tillväxthinder ökat från tolv till 17 procent. För samtliga företag i undersökningen har dock motsvarande andel minskat från elva till nio procent.

Endast åtta procent av företagen upplever att brist på riskkapital utgör expansionshinder. Men bland elektronikindustrins företag är det ett problem för nära vart femte företag (18 procent).

Varför vill inte småföretagen växa?

Vart femte småföretag vill inte växa. En tillbakablick i Småföretagsbarometerens 17-åriga historia visar att denna andel är relativt stabil över tiden, oavsett konjunkturläge. Oviljan att växa är dock störst bland de minsta småföretagen med 1–4 anställda. Bland dem är det så många som tre av tio som inte vill expandera. På branschnivå sticker företagen inom byggindustrin ut med 29 procent som inte vill växa.

Den främsta anledningen till att småföretagen inte vill växa är att företagaren vill få tid över till annat än verksamheten. Det uppger var fjärde företagare. Var femte företag anser att den förväntade vinstökningen inte överväger den möda och risk som en expansion innebär. Vidare uppger 17 procent av företagen den ökade administrativa bördan som hinder för tillväxt. Ett av tio företag anser att det finns risk för sämre överblick när företaget växer och att de inte vill förlora denna.

Bland delbranscherna var fördelningen jämn mellan företagen när det gällde den viktigaste anledningen till att företagen inte vill växa, dvs ”att få tid över till annat” och ”den förväntade vinstökningen är för liten”. Bland elektronikföretagen var det hela 55 procent som inte ville expandera för att få tid över till annat. Och 35 procent av partihandelsföretagen upplevde att den förväntade vinstökningen var för liten i förhållande till risken. Inom elektronikindustrin är det hela 23 procent av företagen som inte vill expandera till följd av risk för en sämre överblick.

Få småföretag planerar flytt utomlands

Globaliseringen har inneburit en ökad internationell konkurrens om företagets etableringar. Företag som tidigare hade sin huvudsakliga verksamhet i Sverige har allt större del av sin verksamhet utanför landets gränser. Under 1990-talet har det blivit allt vanligare att svenska företag flyttar hela eller delar av verksamheten till låglöneländer. Men det är framför allt större bolag som denna trend har varit tydligast. Småföretag med färre än 50 anställda har ännu inga större planer att flytta sin verksamhet utomlands. Hela 93 procent av småföretagsbarometerens dryga 4 700 företag räknar inte med att

flytta den närmaste framtiden. Av de få som kommer att flytta, 330 företag från Småföretagsbarometerens population, är det främst inom landets gränser som flytten avser. Den låga flyttbenägenheten förklaras sannolikt av att majoriteten av småföretagen har den svenska marknaden som den viktigaste avsättningsmarknaden.

<i>Småföretagens Internetanvändning, procent</i>			
	hösten 01	våren 01	våren 00
Använder ni Internet i ert företag?			
Ja	80	76	71
Nej	20	24	29
Till vad använder ni Internet i ert företag? (Fler än ett svarsalternativ är möjligt)			
För att skicka och ta emot e-post	87	85	82
Till informationssökning	83	81	77
Till betalningar	81	76	55
Till försäljning/marknadsföring	54	48	50
Till inköp	41	37	30
Annat	11	10	9